

Krzywkowska Justyna
Doktor nauk prawnych
Katedra Teorii i Historii Prawa
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (Polska)

OGRANICZANIE WOLNOŚCI RELIGIJNEJ W ZWIĄZKU Z PRZECIWDZIAŁANIEM EPIDEMII KORONAWIRUSA W POLSCE

Prawo do wyznawania religii należy do praw człowieka, podobnie jak prawo do życia, prawo do własności prywatnej czy prawa do wolności słowa, zebrań i zrzeszeń. Są to prawa podstawowe, które powinny być fundamentem prawodawstwa międzynarodowego, europejskiego i krajowego. Na ich bazie powstają prawa obywatelskie i polityczne, który przysługują obywatelom konkretnego państwa, którzy są zazwyczaj członkami określonej wspólnoty religijnej. Źródłem praw naturalnych jest godność ludzka, religijno-etyczna wartość człowieka. Państwo i Kościół nie mogą utrudniać rozwoju natury ludzkiej. Państwo ma zabezpieczać zaspokajanie potrzeb fizycznych, duchowych, moralnych, kulturalnych obywateli. Natomiast Kościół ma realizować zadania religijne (uświęcenie i zbawienie) oraz społeczne (tworzenie wspólnoty osób wierzących). [5, s. 5-7]

Wolność sumienia i religii, jak stanowi art. 53 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [7], przysługuje każdemu człowiekowi. Istnieją różne formy uzewnętrzniania przekonań religijnych, np. udział w niedzielnej Mszy świętej, używanie symboli religijnych, uczestnictwo w szkolnych lekcjach religii. Prawo do wolności religijnej można rozumieć przedmiotowo lub podmiotowo. Przez prawo przedmiotowe należy rozumieć zbiór wszystkich norm prawnych, które dotyczą działalności religijnej osób należących do wspólnoty kościelnej. Prawo zaś podmiotowe jest to zbiór uprawnień do działania, zaniechania pewnych czynności, domagania się niektórych roszczeń ze strony innych osób fizycznych lub prawnych. [5]

Prawo do wolności religijnej wynika z różnych systemów prawnych. W Polsce jest to Konstytucja z 1997 r. jako akt najwyższej rangi (zwłaszcza art. 25, który zawiera unormowania określa pozycję kościołów i innych

związków wyznaniowych oraz ich relację z Państwem, a więc wolność sumienia i wyznania w sensie instytucjonalnym, jak również art. 53 poświęcony wolności sumienia i religii w wymiarze indywidualnym), wielostronne umowy międzynarodowe o zasięgu uniwersalnym lub regionalnym [6; 8; 9], dwustronne umowy międzynarodowe [6], ustawy dotyczące wszystkich związków wyznaniowych [17; 20] oraz tzw. ustawy indywidualne [18; 19], rozporządzenia dotyczące wszystkich lub poszczególnych związków wyznaniowych [11; 12], akty prawa wewnętrznego, np. zarządzenia ministrów. Także orzecznictwo sądów polskich dotyczy kwestii wolności religijnej, np. symboli religijnych oraz uczuć religijnych [22; 23]. Wolność religijna ukazana została w licznych dokumentach papieskich [4], nauczaniu Soboru Watykańskiego II [16], statutach synodalnych [3] oraz obu Kodeksach Prawa Kanonicznego [1; 2].

W Polsce rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniem. To rodzice poprzez pisemną deklarację składaną w szkole wyrażają zgodę na udział niepełnoletnich dzieci w lekcjach religii. Szkoła ma obowiązek zapewnienia nauczania religii w ramach planu zajęć szkolnych w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Funkcjonują szkoły wyznaniowe, gdzie uczniowie oprócz wiedzy, otrzymują formację duchową.

W dniu 4 marca 2020 r. w Polsce stwierdzono pierwsze zakażenie koronawirusem. Stopniowo wolność uzewnętrzniania religii jest ograniczana z powodu konieczności zapewnienia ochrony zdrowia. Jak wynika z art. 53 ust. 5 Konstytucji RP „wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy”. Trwająca pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 wprowadziła szereg restrykcji i ograniczeń, który nie ominęły kościołów i innych związków wyznaniowych. Jak podkreślano wielokrotnie w dyskusji właściwą formą prawną dla ograniczeń w korzystaniu z gwarantowanych konstytucyjnie wolności i praw człowieka powinna być ustawa. Na podstawie przepisów ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz o zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi [21] Minister Zdrowia 13 marca 2020 r. wydał rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego [13]. Do obiektów kultu religijnego został wprowadzony limit wiernych do 50 osób, wliczając w to osoby sprawujące kult religijny. Od 16 marca br. dzieci i młodzież uczą się

online, w tym trybie prowadzone są także lekcje religii i etyki. Placówki szkolne do 24 maja br. nie prowadzą zajęć na terenie szkoły.

W wyniku nowelizacji rozporządzenia Ministra Zdrowia dokonanej 24 marca 2020 r. wprowadzono drastyczne ograniczenie w możliwości uczestnictwa w kulcie religijnym do maksymalnie 5 uczestników, nie licząc osób sprawujących kult religijny lub osób zatrudnionych przez zakład pogrzebowy w przypadku pogrzebu [14]. Nie brano pod uwagę powierzchni świątyni, które w Polsce w większości przypadków posiadają spory metraż. Wywołało to oburzenie wielu ludzi wierzących, biorąc pod uwagę, że więcej osób mogło jeździć autobusem niż modlić się w kościele. Dnia 9 kwietnia br. rząd poinformował o przedłużeniu restrykcji do 19 kwietnia br. Uniemożliwiono wiernym uczestnictwo w sprawowaniu liturgii Wielkiego Tygodnia. Podczas Wielkanocy we Mszy świętej mogło uczestniczyć pięć osób (poza księdzem i asystą kościelną).

Epidemia pozbawiła osoby wierzące fizycznego wzięcia udziału w praktykach religijnych. W wypowiedziach wielu prawników podkreśla się, że przepisy rozporządzenia Ministra Zdrowia nie upoważniają do ograniczenia wolności religijnej. Podkreśla się art. 25 Konstytucji RP, który związkom wyznaniowym daje autonomię oraz wzajemną niezależność względem państwa.

Poszczególni biskupi diecezjalni ogłosili do odwołania dyspensę od obowiązku niedzielного uczestnictwa we Mszy świętej dla następujących wiernych: osobom w podeszłym wieku, osobom z objawami infekcji (np. kaszel, katar, podwyższona temperatura, itp.), dzieciom i młodzieży szkolnej oraz dorosłym, którzy sprawują nad nimi bezpośrednią opiekę, jak również osobom, które czują obawę przed zarażeniem. Zaleca się przyjmowanie Komunii świętej na rękę, a nie jak zwyczajowo jest w Polsce do ust. Celebrans na oczach ludzi dezynfekuje dłonie przed udzieleniem Komunii świętej. Spowiedź święta odbywa się w salach katechetycznych z zachowaniem odpowiedniego dystansu z użyciem maseczek ochronnych przez spowiednika i penitenta. Znak pokoju należy przekazywać bez podawania rąk, powstrzymać się od oddawania czci relikwiom poprzez pocałunek lub dotknięcie, rezygnować z napełniania kropielnic wodą święconą. Dzięki stosowaniu w/w wytycznych kościoły pozwalają na bezpieczne przebywanie w nich osób. Parafie odwołały pielgrzymki, rekolekcje wielkopostne, spotkania z rodzicami dzieci

pierwszokomunijnych lub bierzmowanych. Konferencja Episkopatu Polski zachęca do modlitwy oraz duchowej łączności ze wspólnotą Kościoła poprzez transmisje radiowe, telewizyjne lub internetowe. Jednak brak wiernych w kościołach przyczynił się do pogorszenia sytuacji materialnej wielu parafii. Głównym źródłem utrzymania parafii są bowiem ofiary wiernych składane na tace. Od 16 kwietnia br. wprowadzono w Polsce powszechny obowiązek noszenia maseczek ochronnych w przestrzeni publicznej. Wierni przez większą część liturgii (z wyjątkiem przyjmowania Komunii św.) muszą mieć założone maseczki ochronne na twarzy. Zamiast maseczki można usta i nos zakrywać chustą lub szalikiem. Nakaz zakrywania ust i nosa nie obowiązuje m.in. osób duchownych sprawujących obrzędy religijne.

W mediach nagłośnione zostały już sprawy nakładania sankcji za złamanie rygorów związanych z uczestnictwem w sprawowanym publicznie kulcie religijnym. Specjaliści prawa wyznaniowego uważają, że na mocy Konkordatu zagwarantowano Kościołowi Katolickiemu nienaruszalność miejscom przeznaczonych do sprawowania kultu i grzebania zmarłych.

Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski abp Stanisław Gądecki zaapelował do rządu, by do kościołów mogła wchodzić jedna osoba na 9 m².

Od poniedziałku 20 kwietnia br. wprowadzono łagodzenia obostrzeń wprowadzony w związku z epidemią koronawirusa [15]. Na podstawie nowych regulacji podczas nabożeństw i uroczystości o charakterze religijnym będzie mogło przebywać więcej osób – jedna osoba na 15 m² powierzchni kościoła. Nadal obowiązuje zachowanie wymaganego odstępu między ludźmi, czyli 2 metry.

W walce z pandemią bierze udział wiele instytucji kościelnych, takich jak Caritas oraz zgromadzenia zakonne, co obrazuje jak w praktyce funkcjonuje konstytucyjna zasada współdziałania państwa i Kościoła na rzecz dobra wspólnego i poszczególnego człowieka.

Bibliografia

[1] Codex Iuris Canonici, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, AAS 9 II (1917) 3-521.

[2] Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, AAS 75 II (1983) 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

[3] IV Synod Archidiecezji Warszawskiej 1998-2003, Warszawa 2003.

[4] Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, [w:] Jan Paweł II. Dzieła zebrane, t. 1, Kraków 2006.

[5] Jan Wiślicki, *Prawa świeckich w Kościele Katolickim*, Lublin 1939, s. 5-7.

[6] Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318 ze zm.).

[7] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

[8] Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

[9] Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork, 16.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 ze zm.).

[10] Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż, 10.12.1948, [w:] *Prawa człowieka. Wybór dokumentów międzynarodowych*, red. B. Gronowska, T. Jasudowicz. C. Mik, Toruń 1999, s. 12-20.

[11] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (Dz.U. z 1992 r. Nr 36, poz. 155 ze zm.).

[12] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych (Dz.U. z 1999 r. Nr 38, poz. 374 ze zm.).

[13] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r., poz. 433).

[14] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r., poz. 522).

[15] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 15 kwietnia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych warunków umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (Dz.U. z 2020 r., poz. 696).

[16] Sobór Watykański II, Konstytucje Dekrety Deklaracje, Poznań 2002.

[17] Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1153).

[18] Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1726).

[19] Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 43).

[20] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1950).

[21] Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz o zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2008 r. Nr 234, poz. 1570 ze zm.).

[22] Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2004 r., sygn. akt I CK 484/03.

[23] Wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 22 grudnia 2015 r., sygn. akt I C 279/12.